

عوامل موثر بر ارتقا اثربخشی شیوه‌های ترویج فرهنگ ایثار و شهادت

مهدی شاه نوروزی

دانشجوی دکتری مدیریت امور فرهنگی، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران

رضا اسماعیلی

استادیار؛ گروه امور فرهنگی، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران (نویسنده مسئول)

i40@yahoo.com

سهیلا پرستگاری

دکتری علوم قرآنی، واحد فلاورجان، دانشگاه آزاد اسلامی، فلاورجان، ایران

سیدجواد امام جمعه زاده

دکتری علوم سیاسی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

چکیده

مقدمه و هدف پژوهش: پژوهش حاضر با هدف شناسایی عوامل و مولفه‌های موثر بر اثربخشی شیوه‌های ترویج فرهنگ ایثار و شهادت به روش ترکیبی (کیفی و کمی) انجام گرفت.

روش پژوهش: جامعه پژوهش در بخش کیفی خبرگان بودند که تا حد اشباع ۳۲ نفر از طریق مصاحبه نیمه‌ساختار یافته اطلاعات مورد نیاز جمع‌آوری و با استفاده از تجزیه و تحلیل موضوعی دسته‌بندی گردید. در بخش کمی جامعه آماری کارشناسان ومجریان حوزه فرهنگ ایثار و شهادت در شهر اصفهان حدود ۵۰۰ نفر برآورد گردید که ۲۰۰ نفر به عنوان حجم نمونه به صورت هدفمند انتخاب و پرسشنامه توزیع شد. ابزار جمع‌آوری پژوهش در بخش کیفی مصاحبه و در بخش کمی پرسشنامه محقق ساخته مبتنی بر مرحله کیفی بود. روایی و پایایی بخش کیفی پس از ارائه هر مرحله به نخبگان به تایید رسید و در بخش کمی روایی ابزار با ارائه پرسشنامه تایید اساتید و پایایی آن با استفاده از آلفای کرونباخ ۰.۸۵ تایید شد.

یافته‌ها: نتایج پژوهش نشان داد کیفیت بخشی به آثار ترویجی فرهنگ ایثار و شهادت با (۳/۸۹ درصد) ۴/۳ بالاترین میانگین شدت تاثیر را در میان مولفه‌های موثر داراست و واقع‌گرایی در تولیدات و توجه به آثار تولیدی برای کودکان و نوجوانان، بهره‌گیری از هنر و هم‌چنین تحول و خلاقیت در شیوه‌ها در رده‌های بعدی قرار دارند.

نتیجه‌گیری: این پژوهش هم‌چنین نشان داد که عوامل فرهنگی با ۷۷ درصد و ۴/۰۷ میانگین اثر در مجموع و در قیاس با سایر عوامل بیشترین تاثیر را در ارتقا اثربخشی شیوه‌های ترویج فرهنگ ایثار و شهادت دارد.

واژگان کلیدی: اثربخشی، ایثار، شهادت، فرهنگ ایثار و شهادت.

مقدمه

ترویج فرهنگ ایثار و شهادت به عنوان سرمایه‌ای غنی و راهبردی برای حفظ هویت و فرهنگ ملی به شمار می‌رود. این فرهنگ با هویت قدسی خود توانایی سرشاری در متاثر ساختن نهادهای اجتماعی و ساختارهای سیاسی به انضمام بافت فرهنگی جوامع را دارا می‌باشد و از بنیادی‌ترین راهبردها برای رشد اجتماعی و جامعه‌پذیری محسوب می‌شود. شناخت شیوه‌های موثر ترویج فرهنگ ایثار و شهادت امری بدیهی و پیش نیاز علمی و منطقی در تحقق اهداف آن خواهد بود. سیاست‌گذاران عرصه فرهنگ و اجتماع برای دستیابی به این هدف علاوه بر تدوین قوانین مورد نیاز و تامین اعتبارات لازم شیوه‌هایی را برای آن ترسیم نموده‌اند. شناخت روش‌ها و شیوه‌های ترویج این فرهنگ در توسعه فرهنگی نقش موثری خواهد داشت. این نقش زمانی موثر واقع می‌شود که شیوه‌ها به درستی درک و شناخته شوند و به درستی نیز از آنان استفاده گردد تا هدف مدنظر محقق گردد؛ هر چند با بکارگیری و استفاده از شیوه‌ها در طول زمان از اثربخشی و اثرگذاری آن کاسته خواهد شد. بنابراین برای تاثیر مستمر و دائمی این فرهنگ حیات‌بخش، شناسایی عوامل موثر بر شیوه‌ها برای همه کسانی که به اعتلای فرهنگی می‌اندیشند امری اجتناب‌ناپذیر است. هدف اصلی این پژوهش شناسایی عوامل و مولفه‌های تاثیرگذار بر ارتقا اثربخشی روش‌ها و شیوه‌های موجود ترویج فرهنگ ایثار و شهادت است، حفظ و استمرار این فرهنگ در ساخت فرهنگ و تمدن ایرانی - اسلامی که ریشه در باورها و اعتقادات عمیق مردم در ادوار و اعصار تاریخی دارد، بی‌بدیل است. عوامل اثربخش ساختن شیوه‌ها، علاوه بر ارتقاء جایگاه این فرهنگ به عنوان عامل بقای فرهنگ و هویت ملی و ایرانی، می‌تواند در تحقق یک جامعه مطلوب براساس معیارهای انسانی و معنوی نقش موثری ایفا کند. ضمن

آنکه استفاده درست از روش‌های ترویج فرهنگ ایثار و شهادت می‌تواند نقش مطلوبی در سلامت جامعه از آسیب‌های اجتماعی داشته و اهداف عالی یک جامعه ایده‌آل را فراهم نماید.

بیان مساله

فرهنگ ایثار و شهادت سرمایه‌ی عظیم معنوی و راهبردی برای حفظ و صیانت و توسعه فرهنگ ملی است. این فرهنگ با ظرفیت و قدرت ماهوی خود در بقا و تداوم ارزش‌های ماندگار یک ملت نقش ممتاز و برجسته‌ای دارد. بنابراین شناخت و آشنایی جامعه با مفاهیم آن می‌تواند در تبیین و ترویج این فرهنگ موثر باشد. از جمله مهم‌ترین مفاهیم در حوزه فرهنگ ایثار و شهادت و جایگاه آن در جامعه عبارتند از:

ایثار: این کلمه در فرهنگ بزرگ سخن، به معنای بذل، گذشت کردن از حق خود برای دیگران، نفع دیگری یا دیگران را بر خود ترجیح دادن آمده‌است، در لغت‌نامه دهخدا نیز این کلمه به معنای غرض دیگران را بر خود مقدم داشتن، برگزیدن و منفعت غیر را بر خود مقدم داشتن که کمال درجه سخاوت است، به کار رفته است (انوری، ۱۳۸۱، ج ۲: ۶۷۵) و در لغت به معنی برگزیدن، غرض دیگران را بر غرض خویش مقدم داشتن و منفعت غیر را بر مصلحت خود مقدم داشتن (دهخدا، ۱۳۷۷، ص: ۳۶۸۲) و در فرهنگ اسلامی ایثار به معنای تلاش، فداکاری، بخشش و اخلاص در راه خدا آمده است که بیانگر رشد و معرفت الهی انسان است و با مفاهیمی هم‌چون شهادت، خیرخواهی و دیگرخواهی همراه است.

شهادت: کشته شدن در راه خدا و مرگ آگاهانه در راه هدفی مقدس است که عملی آگاهانه و اختیاری است و شهیدان شمع محفل بشریت هستند (انوری، ۱۳۸۱، ج ۴: ۴۶۲۷).

است؛ که نمونه برجسته تاریخی آن واقعه جاودانه عاشورا است. این فرهنگ در سرزمین کهن ایران و پس از واقعه عاشورا همیشه سرمشق انسان‌ها و مجاهدان بزرگ تاریخ بوده و در مقاطع مختلف رمز پیروزی و نجات ملت و مردم از تعدی بیگانگان بوده است.

ترویج فرهنگ ایثار و شهادت بدون ایدئولوژی مشروعیت‌بخش، غیرممکن است؛ و نقش ایدئولوژی‌ها در اشاعه‌ی آن آنگاه که سخن از نهادینه‌سازی این فرهنگ می‌شود بیشتر آشکار می‌گردد. ایدئولوژی و توجیه‌گر ایثار و شهادت در جامعه ما توجهی به امور دنیوی ندارد و در مقابل زهد اخروی را جایگزین آن ساخته است. مطابق با ایدئولوژی اسلامی اوج تجلی رفتار ایثارگرانه جایی است که انسان از عزیزترین کالای خود که جان اوست درگذرد. در ایدئولوژی اسلامی این متعالی‌ترین مرتبت ایثارگری در سلسله مراتب ایثار است (اقبال، ۱۳۷۵، ص: ۷).

بر اساس آنچه ذکر گردید گسترش فرهنگ ایثار و شهادت باعث افزایش روحیه تعاون و همکاری میان مردم و عزت و عظمت جوامع اسلامی از بین جوامع انسانی می‌شود و تنها در این صورت است که جامعه به سعادت به معنای تمام و کمال خود دست می‌یابد. در این صورت فرد هم نمادهای مادی کار خود را در جامعه می‌بیند و هم نمادهای معنوی آن را؛ و هم آن را در وجود خود احساس کرده و به آرامش می‌رسد و هم می‌داند که این فعالیت در جایی در محضر خدا ثبت می‌شود.

ترویج فرهنگ ایثار و شهادت

فرهنگ ایثار و شهادت به عنوان سرمایه مادی و معنوی و ذخیره‌ای پایان‌ناپذیر در حفظ و حراست از فرهنگ ملی نقش بسزایی دارد تا جایی که همه ملت‌ها برای بقا و صیانت از هویت خود به جان‌فشانی و ایثار اسطوره‌ها و الگوهای جاودان تاریخ خود در منابع

ترویج: ترویج در لغت به معنی رایج کردن، متداول کردن و روان کردن است و نوعی تغییر است در جهت توسعه منابع انسانی (انوری، ۱۳۸۱، ج ۳: ۱۷۱۸).

فرهنگ شهادت: فرهنگ شهادت عبارت است از مجموعه آگاهی‌ها، باورها، آداب و اعتقادات و اعمالی که موجب دستیابی انسان به عالی‌ترین و والاترین درجه کمال، یعنی مرگ آگاهانه در راه خدا می‌گردد. هرگونه آثار باقی‌مانده از شهدا درباره شهادت و شهید، سیره، روش و پیام شهیدان و بالاخره تربت پاک و مقدس آنان بخشی از این فرهنگ می‌باشد؛ فرهنگ شهادت عبارت است از تعیین عاشقانه‌ای که انسان دنیوی را در عبور از حیات مادی به حیات معنوی لقاء... می‌رساند. (معدنی، ۱۳۷۸، ص: ۲۲).

فرهنگ ایثار و شهادت: عنصر مبارزه با ظلم و تجاوز در تمام جوامع و فرهنگ‌ها که مستلزم ایثار و از خودگذشتگی و در مواقعی از جان گذشتن است، امری مقدس و ضروری می‌باشد و یکی از عناصر مهم در حفظ حیات حقیقی بشریت است که انسان در طول تاریخ به آن محتاج بوده، لیکن در برهه‌هایی از زمان و به دلایل و شرایط خاص، این فرهنگ ظهور، بروز و تجلی بیشتری پیدا می‌کند. هر زمان که ظالمی یا متجاوزی قد علم کرده است مردانی غیور با اراده‌ای پولادین، با فداکاری و از خودگذشتگی در مقابلشان ایستاده و با ظلم و تجاوز مبارزه کرده‌اند، حال یا در راه هدف والای خود کشته یا مصدوم و معلول شده‌اند و یا به فتح و پیروزی رسیده و ظلم و متجاوز را سرکوب نموده‌اند. مصادیق حقیقی چنین مبارزاتی در تاریخ ملل مختلف با هر کیش و آئینی فراوان یافت می‌شود که بعضی از نمونه‌های آن حتی در قصه‌ها، داستان‌ها و اشعار سینه به سینه نقل شده است. در دین مبین اسلام و به ویژه در تاریخ مکتب تشیع به دلیل ویژگی‌های خاص بر حفظ حیات معنوی و عزت مسلمین در خصوص مبارزه با ظلم، تجاوز و فساد به جهاد امر و تأکید شده

بزرگ و کوچک جنگ در مرکز و مناطق کشور و ساختن بناهای یادبود و حفظ اسناد و آثار و نیز تدوین و تکمیل تاریخ دفاع مقدس" که راهکاری در راستای ترویج فرهنگ ایثار و شهادت است.

تاثیر شگرف فرهنگ پر بار ایثار و مقاومت در گستره جهانی نیز از جلوه ممتازی برخوردار است این فرهنگ در متاثر ساختن نهادهای اجتماعی و ساختارهای سیاسی به انضمام بافت فرهنگی جوامع نقش و تاثیر فراوانی دارد. بنابراین فرهنگ ایثار و شهادت منبع قوی و غنی فرهنگی است که هر جامعه‌ای می‌تواند با بهره‌گیری از ظرفیت آن برای سعادت، استقلال و هویت‌بخشی استفاده نماید. در این راستا شناخت شیوه‌های ترویج فرهنگ ایثار و شهادت اولین گام خواهد بود.

شیوه‌های ترویج فرهنگ ایثار و شهادت

حوزه فرهنگ ایثار با پیش‌بینی امکانات و ابزار، جایگاه خود را در نظام برنامه‌ریزی حفظ کرده‌است. در قوانین برنامه‌های توسعه نیز این مهم دیده می‌شود. در برنامه‌های توسعه جمهوری اسلامی ایران تقویت و ترویج فرهنگ ایرانی اسلامی با تکیه بر آرمان‌های اخلاقی و ارزش‌های انسانی از توجه و اولویت خاصی برخوردار است. برای تحقق و دستیابی به اهداف مدنظر و از جمله ترویج فرهنگ ایثار و شهادت مواردی در متن برنامه‌های دستگاه‌ها و نهادهایی که به نحوی از اعتبارات و بودجه عمومی دولت استفاده می‌کنند، قرار داده شده است که به موارد زیر می‌توان اشاره نمود:

- انجام مطالعات مستمر و همه‌جانبه در زمینه بهره‌گیری از علوم و فن‌آوری‌های نو در تحکیم مبانی فرهنگ ایثار و شهادت (ماده ۱۵۹ قانون برنامه سوم).

تاریخی و درسی متوسل شده و تلاش خواهند کرد این عنصر ساختاری را نسل به نسل به آیندگان منتقل کنند. بنابراین توجه و اهمیت دادن به فرهنگ ایثار و از خودگذشتگی یک راهبرد حیاتی برای بقای هر ملت و هویت آن است. اصلی‌ترین عامل حفظ و تقویت هویت ملی، دینی و تاریخی مردم یک کشور در گرو توسعه فرهنگ ایثار و از خودگذشتن انسان‌های ماندگار است. با این دیدگاه فرهنگ از حیث ویژگی‌ها و کارکردهای آن در دو سطح مادی و معنوی قابل بررسی است.

ترویج فرهنگ ایثار و شهادت به عنوان راهبردی تعیین‌کننده برای حفظ هویت و فرهنگ ملی به شمار می‌رود. در این راستا سیاست‌گذاران برای دستیابی به این هدف علاوه بر تدوین قوانین مورد نیاز و تامین اعتبارات لازم شیوه‌هایی را برای آن ترسیم نموده‌اند. که از جمله احداث موزه های جنگ، یادمان‌های جنگی، چاپ کتاب خاطرات و حمایت‌های مادی از کهنه سربازان در همین راستا تبیین شده است.

شورای عالی انقلاب فرهنگی به عنوان عالی‌ترین مرجع سیاست‌گذار فرهنگی در جلسه شماره ۲۸۸ خود در تاریخ ۱۳۷۱/۵/۲۰ برای نخستین بار سیاست‌های فرهنگی جمهوری اسلامی ایران را به تصویب رسانید. در بند ۳ اهداف سیاست فرهنگی جمهوری اسلامی ایران چنین آمده است: "تکیه و تاکید بر آرمان‌ها و ارزش‌های معنوی و فرهنگ اسلامی و حفظ و ترویج فرهنگ بسیجی و تقویت روحیه ایثار و فداکاری در راه ارزش‌های اسلامی با توجه به لزوم درک مقتضیات و تحولات زمان و همچنین تقویت نقاط قوت و رفع نقاط ضعف و مهیا شدن برای مواجهه صحیح و همه جانبه با ضرورت‌ها و تحولات" (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۷۱، مصوبه ۲۸۸). در ادامه این مصوبه به منظور تحقق اهداف سیاست‌های فرهنگی کشور ابزار و امکانات مورد نیاز را پیش‌بینی نموده‌است. هم‌چنین در بند ۴۴ امکانات آمده است: "تاسیس و تقویت موزه‌های

- احداث موزه و برپایی نمایشگاه‌های دفاع مقدس به منظور شناسایی شیوه‌های موجود ترویج فرهنگ ایثار و شهادت.

پیشینه تحقیق

زینالی (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان بررسی و تحلیل تاثیر دفاع مقدس بر روی ادبیات کودک و نوجوان که به روش کیفی و تحلیل محتوایی انجام داده است. ضمن بررسی پنجاه مجموعه داستان و مجموعه شعر برای گروه‌های سنی مختلف چنین نتیجه‌گیری نموده است که شهادت و شهادت‌طلبی، ایثار، جانبازی، وطن‌پرستی، همت برای وحدت و یکپارچگی، ایستادگی در برابر ظلم و ستم بیگانگان، به عنوان محوری‌ترین موضوعات مورد توجه بوده است. سالمی (۱۳۹۲) تحقیقی با عنوان تحلیل محتوی سینمای دفاع مقدس و بررسی موضوع فیلم‌های اکران شده و تقویت فرهنگ ایثار و شهادت انجام داده است. در پژوهش وی متغیرهای "موضوع فیلم‌های دفاع مقدس" و "فرصت‌های تقویت فرهنگ ایثار و شهادت" و "آسیب‌های تقویت فرهنگ ایثار و شهادت" و "راهکارهای تقویت فرهنگ ایثار و شهادت" و "سازمان یا کشور مورد نکوهش" که بعنوان متغیرهای وابسته در مقابل تغییر و تحولات دهه‌ای، مورد بررسی قرار گرفته شده بود. که تاثیر و نقش موثر سینما در ترویج پرداخته است. شمشانی، یوسفی و یوسف صنیعی (۱۳۸۹) در پژوهشی با عنوان تبیین راهکارهای ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه، به آثار و کارکردهای این فرهنگ در ابعاد اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی پرداخته‌اند. یافته‌های پژوهش بیان می‌دارد که ترویج فرهنگ ایثار و شهادت می‌تواند به کاهش منازعات اجتماعی، سیاسی و بزه‌های فرهنگی و اخلاقی منجر شود. هم‌چنین چنین نتیجه‌گیری شده است که ترویج فرهنگ ایثار و شهادت مستلزم

- ایجاد زمینه مشارکت دانشجویان دوره‌های تحصیلات تکمیلی در پژوهش‌های مرتبط با فرهنگ ایثار (ماده ۱۵۹).

- افزایش اثربخشی فعالیت‌های فرهنگی با بهره‌گیری از انواع هنرها (ماده ۱۵۹).

- تحقیق و ارزیابی مستمر اثربخشی فعالیت‌های فرهنگی به منظور ارتقای بهره‌وری منابع و امکانات موجود (ماده ۱۵۹).

- ساخت و تولید برنامه‌های مستند، سریال و فیلم‌های سینمایی توسط صدا و سیما و نهادهای سینمایی (ماده ۱۵۹).

- برگزاری یادواره‌ها و یادمان‌های شهیدان و تجلیل و تکریم از خانواده‌های معظم شاهد و ایثارگر (ماده ۱۵۹).

- شناساندن دشمنان داخلی و خارجی و تقویت روحیه مقاومت (مجموعه قوانین، ۱۳۸۴: ص. ۱۳۲).

- اولویت دادن به ایثارگران و خانواده‌های شاهد، آزادگان و بسیجیان در استفاده از تسهیلات عمومی.

- فراهم نمودن امکان حضور بیشتر ایثارگران در عرصه‌های سیاسی، قضایی و اجرایی کشور (مجموعه قوانین، ۱۳۸۴: ص. ۱۴۴).

- تامین نیازمندی‌های خانواده‌های شاهد و ایثارگر و ارتقا سطح زندگی ایشان (مجموعه قوانین، ۱۳۸۴: ص. ۱۴۴).

- حمایت مادی و معنوی و قضایی از ایثارگران در کلیه صحنه‌های انقلاب اسلامی و جمهوری اسلامی ایران.

- گسترش فعالیت‌های رسانه‌های ملی و ارتباط جمعی در بسط آگاهی‌های عمومی.

- تهیه و تدوین طرح ترویج فرهنگ ایثار و شهادت.

- کاربرد نمادها و نشانه‌های فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه (ماده ۱۱۳ برنامه چهارم).

که به صورت پیمایشی و نمونه‌گیری تصادفی ۵۰۰۰ نفر از شهروندان استان‌های مختلف کشور انجام شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که تصاویر شهدا بیشترین سهم را در جذب مخاطب داشته ولی این تاثیر بر رفتار نبوده بلکه بیشتر بر ابعاد عاطفی و احساسی و شناختی تاثیر داشته است. یافته‌های مذکور هم‌چنین تاکید دارد که بایستی تبلیغات شهری و دیواری تصاویر شهدا و دفاع مقدس با جنبه‌های هنری و جذاب و خلاقیت همراه بوده تا اثربخشی آن افزایش یابد. قدم‌پور (۱۳۸۵) در تحقیقی با عنوان بررسی راهکارهای انتقال و ترویج فرهنگ ایثار و شهادت به نسل سوم، ضمن بررسی عوامل آموزشی، اجتماعی و تربیتی با ترویج فرهنگ ایثار و شهادت، عوامل موثر را در معرفی چهره‌های ماندگار ایثار در کتب درسی، کاربرد داستان‌ها، نمایش‌ها و فیلم‌ها و نقاشی‌های حاوی مفاهیم ایثار و شهادت که مبین عمل به رفتارهای مناسب با فرهنگ است، را مرتبط به ارتقا سطح این فرهنگ می‌داند. لابرز و ملومن (۲۰۱۶) در تحقیقی با عنوان نقش و جایگاه اجتماعی بناهای یادبود جنگ که بصورت کیفی و انجام مصاحبه در پایتخت هلند و بین تعدادی از دانش‌آموزان و اولیای ایشان انجام داده است، ضمن بررسی نقش این بناها به کاربرد ملی‌گرایانه آن نیز پرداخته‌اند. نتایج یافته‌های آنان نشان داده که بناهای یادبود در شهر توانسته است نگرش بازدید کنندگان را تحت تاثیر قرار دهد و در نگرش دانش‌آموزان و متعاقب آن رفتار آنان به منظور تثبیت هویت ملی و مشارکت همه جانبه برای پاسداشت این روز اثر بگذارد و احساس وطن‌پرستی را افزایش دهد. دراوزسکی (۲۰۱۵) در پژوهشی با عنوان پیامدهای پنهان باقی مانده از جنگ، در دوران جنگ جهانی در کشور لهستان به منظور اخذ درجه دکتری خود و برای ثبت و ضبط خاطرات دوران جنگ با استفاده از روش کیفی و انجام مصاحبه به بررسی نتایج پنهان و آثار

بهره‌گیری از روش‌های صحیح همراه با ظرافت‌های خلاقانه و هنری بوده و بایستی در تدوین سیاست‌ها و برنامه‌ریزی‌های کلان کشور مورد استفاده قرار گیرد. شیخی (۱۳۸۷) در طرح پژوهشی خود با عنوان میزان اثربخشی مراسم تکریم شهدا در جامعه و نوع نگرش مردم نسبت به این مراسم پرداخته‌است. در این پژوهش پیمایشی، نقش این مراسم‌ها و کیفیت بخشی آن در ارتقا سطح بینش و دانش نسل جوان و اثربخشی آن مورد بررسی قرار گرفته است که نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که برگزاری مراسم تکریم در نگرش مردم نقش بسیار زیادی داشته است. حمیدی (۱۳۸۷) در بررسی الگوهای بکارگیری شده در کشور فرانسه برای تکریم رزمندگان و سربازانی که برای کشورشان جنگیده‌اند و نقش هسته‌های مقاومت در زمان اشغال توسط آلمان، به مقوله جنگ، ایثار، شهادت و جانبازی در کشور فرانسه پرداخته است. در این تحقیق، تکریم و توجه ایثارگری به عنوان یک موضوع ملی در فرانسه است و شیوه‌هایی چون بنای یادبود سرباز گمنام، تندیس رزمندگان، بناهای یادبود، تاسیس موزه‌های جنگ، راه‌اندازی سایت‌های جنگ، حمایت‌های مادی و معنوی از رزمندگان و سربازان را در راستای ترویج و تکریم از مقاومت مردم فرانسه موثر دانسته است. طبسی (۱۳۸۶) در طرح پژوهشی با عنوان میزان اثربخشی تبلیغات محیطی در ترویج فرهنگ ایثار و شهادت و عوامل موثر بر آن به نقش و تاثیر تصاویر دیواری در محیط‌های آموزشی در مقایسه با سایر موارد پرداخته که نتایج تحقیق بیان از اثربخشی بیشتر تبلیغات محیطی در ترویج فرهنگ ایثار و شهادت بوده است. معنوی‌پور (۱۳۸۶) در پژوهشی با عنوان بررسی تاثیرگذاری تبلیغات انجام شده بر افکار، احساسات و رفتارهای افراد جامعه پیرامون شهید و شهادت، زمینه اثرگذاری آن به منظور ارائه راهکارهای اثربخشی بر افکار مخاطبین را مورد بررسی قرارداد، در این تحقیق

باقیمانده از جنگ در افکار و اندیشه‌های مردم کشورش پرداخت. یافته‌های پژوهش نشان داده که این خاطرات بخشی از فرهنگ و هویت فرهنگی یک کشور است و خاطره نیست بلکه تجربه‌ای برای زیستن بهتر و فرهنگ متعالی است که بایستی حفظ شود.

مبانی نظری

حال با توجه به میزان شناخت جامعه از هر یک

از شیوه‌های مذکور و بررسی پیشینه‌های پژوهش مرتبط، پرسش اصلی آنست که کدام عوامل و مولفه بر اثربخشی شیوه‌های ترویج موثر است. به همین دلیل در ادامه، نخست مفهوم اثربخشی توضیح داده شده و سپس به عوامل و مولفه‌های اثربخشی پرداخته می‌شود.

اثربخشی: اثربخشی در مدیریت با تغییر میزان موفقیت نتایج حاصل از کار باید مهم‌ترین هدف مدیر باشد. تعریف اثربخشی عبارت است از میزان موفقیت مدیر در زمینه بازدهی و نتایج کاری که به او محول شده‌است. اگر اهداف به صورت وضع مطلوب سازمان در آینده تعریف شود، اثربخشی سازمان عبارت خواهد بود از درجه یا میزانی که سازمان به هدف‌های مورد نظر خود نایل می‌آید (دفت، ۱۳۷۷). منظور از اثربخشی در واقع بررسی میزان موثر بودن اقدامات انجام شده برای دستیابی به اهداف از پیش تعیین شده است. به عبارتی ساده‌تر در یک مطالعه اثربخشی، میزان تحقق اهداف اندازه‌گیری می‌شود (زارعی، ۱۳۸۲، ص: ۶۰).

تعاریف دیگری هم‌چون اصلاح رویه‌های مدیریت، کسب موفقیت، تولید ایده‌های جدید، تقویت ارزش‌های سازمانی، تفکر گروهی، مشارکت و مواردی از این قبیل از جمله تعابیری هستند که در مدیریت معادل با اثربخشی به کار می‌روند.

ارزیابی اثربخشی: منظور از ارزیابی اثربخشی، کارایی ترویج و قضاوت درباره آن است که برای سطح مطلوب برون‌داد (فعالیت‌ها، اقدامات و خدمات و

برنامه‌های تخصصی)، چه حداقلی از درون‌داد (ویژگی‌های مخاطب، ویژگی‌های برنامه‌ها، بودجه و غیره) و چه فرایند (روش‌ها، اثرگذاری‌ها و غیره) کفایت می‌کند. به عبارتی، منظور از کارایی ترویج آن است که برای سطح معینی از عوامل درون‌داد، برون‌داد ترویج به حداکثر رسانده شود (سلطانی، ۱۳۸۰، ص: ۴۱).

برخی مطالعات و پژوهش‌های تحقیقی در داخل و خارج نشان می‌دهد که اقدامات کشورها در بزرگداشت و ساخت تندیس و یادمان‌ها به همراه دیگر برنامه‌ها در ترویج فرهنگ مقاومت و پایداری نقش تاثیرگذاری دارد. بنابراین نخست باید دانست که عوامل موثر بر اثربخشی شیوه‌های ترویج کدامند؟

عواملی که بر شاخص‌های اثربخشی اثر می‌گذارند:

عوامل مختلفی وجود دارند که تعیین‌کننده شاخص‌ها در سازمان هستند و این عوامل می‌توانند بر شاخص‌های اثربخشی در یک سازمان موثر باشند که عمده آنها اعمال نفوذ مدیران، قابل سنجش بودن هدف و شرایط محیطی است. (رضاییان، ۱۳۸۶)

۱- اعمال نفوذ مدیران: مدیران رده بالای هر سازمان با توجه به اهداف و نگرش‌های فردی آنها ارزش‌گذاری به موضوعات مورد علاقه خود در جهت‌گیری سازمان از نفوذ بسیار بالایی برخوردار هستند.

آنچه را مدیران انتخاب می‌کنند تعیین‌کننده تفاوتی است که بین هدف‌ها و شاخص‌های اثربخشی سازمان وجود دارد. (رضاییان، ۱۳۸۶)

قابل سنجش بودن هدف: قابل سنجش بودن هدف و این که بتوان هدف‌های تامین شده را به راحتی اندازه‌گیری کرد از عوامل تعیین‌کننده شاخص اثربخشی در سازمان هستند. مسیر هدف سازمان باید در جهت بازده قابل سنجش قرار گیرد. اهداف مورد نظر در

خودمحوری و خودخواهی را گسترش دهد و توجه به فردیت انسان را گسترش دهد در نقطه‌ی مقابل با فرهنگ ایثار و شهادت است. بنابراین با در نظر گرفتن عوامل مؤثر بر اثربخشی در حوزه‌ی فرهنگ ایثار و شهادت می‌توان عوامل و زمینه‌های دیگری را در نظر داشت.

۱- زمینه‌های مؤثر بر ترویج فرهنگ ایثار و شهادت.
الف): گسترش روحیه‌ی فرهنگ خدمت رسانی به نظام و مردم که یادآور فرهنگ جهادی خالصانه و بی‌ریای حاکم بر جبهه‌ها خواهد بود.

ب): ترجیح منافع و اهداف بلند مدت ملی بر منافع زودگذر گروهی.

ج): نفی یک جانبه‌گرایی و تاکید بر اتحاد ملی و استفاده از تمامی نیروهای دلسوز نظام در راه توسعه و آبادانی کشور (فیاض، ۱۳۸۲، ص: ۵۴).

استراتژی ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه متأثر از عوامل فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و تمدن و فرهنگ است. برای ترویج این فرهنگ باید نقش هریک از این عوامل مورد توجه جدی قرار داد و هم‌چنین به روابط بین این عوامل اهمیت قائل شد.

در بررسی همه جانبه‌ی عوامل مؤثر بر ترویج این حوزه چهار بستر فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و بین‌المللی واضح است عوامل مطرح شده‌ی ذیل چه به شکل مستقیم و چه غیرمستقیم می‌تواند فضایی را به وجود آورد که زمینه‌های از خودگذشتگی و ایثار را تقویت یا نفی کند (رحیمی، ۱۳۸۹).

۲- زمینه‌های فرهنگی مؤثر بر ترویج فرهنگ ایثار و شهادت.

فرهنگ به عنوان مجموعه‌ی باورها، اعتقادات و امکانات مادی که قابلیت انتقال از نسلی به نسل دیگر را دارد می‌تواند بستریایی در جهت بروز یک پدیده به وجود آورد. نمونه‌هایی که در ذیل اشاره خواهد شد

ترویج فرهنگ ایثار و شهادت بایستی به شاخص‌های کمی تبدیل تا امکان سنجش آن و اثربخشی آن میسر گردد در غیر این صورت به دلیل انتزاعی بودن آن اثربخشی واقعی شکل نمی‌گیرد.

۲- شرایط محیطی: محیط‌ها به دلایل مختلف و متفاوت می‌توانند بر اثربخشی تاثیرگذار باشند. محیط پویا و در حال رشد با محیط منفعل و راکد در اثربخشی یک هدف و شاخص مورد نظر نقش دارد. محیط منطبق با باورهای فرهنگ ایثار و شهادت در مقایسه با محیط‌هایی که واکنش کمتری به موضوعات ایثار و شهادت دارند، نقش متفاوتی در اثربخشی شیوه‌های ترویج فرهنگ ایثار و شهادت دارند. شیوه‌ای که توانسته در یک محیط مؤثر و اثربخش بوده در محیط دیگر ناکارآمد باشد. البته عوامل دیگری را نیز می‌توان در تاثیرگذاری بر شاخص‌های اثربخشی در نظر گرفت که می‌توان به عوامل و عناصر درون فرهنگی و برون فرهنگی و یا سطح باورهای اجتماعی و هم‌چنین نقش مقابل عناصر احساسی، تبلیغی و رسانه‌ای اشاره کرد.

حال با توجه به عوامل مؤثر بر شاخص‌های اثربخشی می‌توان آنها را درد و سطح به شرح جدول ۱ ارائه نمود.

جدول ۱ - عوامل مؤثر بر شاخص‌های اثربخشی (شاه‌نوروزی، اسماعیلی، ۱۳۹۴، ص: ۹۰)

عوامل	مولفه‌ها
مدیریتی	اعمال نفوذ مدیران نگرش و سلاقی مدیران قابل سنجش نبودن اهداف
محیطی	پویایی محیط تطابق محتوا با باورها و اعتقادات تطابق شیوه‌ها با شرایط محیطی

بسترها و عوامل مؤثر بر ترویج فرهنگ ایثار و شهادت: به طور کلی هر زمینه و پدیده‌ای که بستر

است، چرا که انسان گرسنه ایمان ندارد چه رسد به آن که شأن و قداست شهدا را پاسداری نماید (رحیمی، ۱۳۸۹).

۴- زمینه‌های سیاسی مؤثر بر ترویج فرهنگ ایثار و شهادت

الف) سیاست بی‌اخلاق، حوزه‌ی سیاست را به تنازعات و مناقشات جناحی و بانندی کشانده و از این تنازعات، تجلی روحیه‌ی از خودگذشتگی بعید است (فهیمی، ۱۳۸۹).

ب) خویشاوند سالاری به جای شایسته سالاری: این امر موجب آن می‌شود که جامعه از مدیران شایسته کمتر برخوردار گردد. این عمل نوعی ظلم و بی‌عدالتی بر ملت است و نتایج این عمل تضعیف روحیه‌ی عدالت‌پیشگی و دور ماندن از انصاف است که البته برخلاف اهداف شهادت است.

۵- زمینه‌های بین‌المللی مؤثر بر ترویج فرهنگ ایثار و شهادت

الف) جهانی‌شدن: فرآیند جهانی‌شدن همه‌ی حوزه‌های زندگی فردی و اجتماعی را تحت تأثیر قرار می‌دهد و کشمکش‌های اقتصادی در کنار انگیزه‌های پیشرفت جایگاه اقتصادی در اولویت اهداف جوامع قرار می‌گیرد و به تبع آن روح و جوهره‌ی ایثار و شهادت کم فروغ می‌گردد.

ب) گسترش رسانه‌های ارتباطی: گسترش ماهواره‌ای و شبکه‌های اطلاع‌رسانی و ارتباطی و سرعت انتقال اطلاعات در جوامع می‌تواند استحاله‌ی فرهنگی، تغییر ارزش و هنجارهای اجتماعی را ممکن می‌سازد و به تب این تغییر فرهنگی، همزمان با افزایش عقلانیت، دیگران پدیده‌ی شک و تردید مفاهیم را به چالش می‌کشاند که در این مورد ایثار و از خودگذشتگی و نهایت آن فلسفه‌ی شهادت هم‌رنگ می‌گردد.

برآیندشان نقش و عملکرد ترویج ایثار و شهادت را در جامعه مخدوش می‌نماید.

الف) احساس تمایز و تفاوت بین خانواده‌ی شهدا و مردم عادی.

ب) احساس این که اهداف شهدا در جنگ تحمیلی و انقلاب اسلامی تحقق نیافته است.

ج) به رسمیت شناختن برتری فرهنگ رابطه برضابطه.

د) قانون‌گریزی.

ه) عادی شدن سیاسی کاری، جناح بندی و قومیت‌مداری.

و) به رسمیت شناختن تنازع بقا در عرصه‌ی تجارت و بازرگانی و حتی در حوزه‌ی سیاست.

ز) حضور فرهنگ ربا و تملق که در واقع در راستای حفظ مطامع فردی است.

۳- زمینه‌های اقتصادی مؤثر بر ترویج فرهنگ ایثار و شهادت.

الف) حضور پدیده رانت اقتصادی، که به نوعی تمایز و تفاوت داشتن شهروندان را تداعی می‌کند که البته منافی فرهنگ از خودگذشتگی و در نظر گرفتن منافع جمع است.

ب) عدم امنیت شغلی که سوق دهنده‌ی روحیه‌ی تملق، چاپلوسی و محافظه‌کاری زیردستان است، که این خود در آن سوی مرز حریت و آزادمندی ایثارگران و شهادت است.

ج) ارجحیت دارایی بر دانایی که البته این خود موجب تضعیف ارزش‌های اخلاقی و انسانی می‌شود و فزونی شأن صاحبان ثروت و بر دانایان عرصه را بر سودجویی و خودمحوری باز می‌کند.

د) وضعیت معیشتی نامناسب اکثریت جامعه در تقابل با حداقل افرادی که زندگی بسیار مرفه‌ی دارند، علاوه بر ایجاد فاصله‌ی طبقاتی شدید عملاً در تضاد با اهداف شهادت است. تداوم چنین وضعیت اقتصادی، کم‌رنگ شدن ارزش‌ها و تباهی اخلاق

در جمع‌بندی می‌توان عوامل موثر بر ترویج فرهنگ ایثار و شهادت را در چهار حوزه‌ی فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و بین‌المللی دسته‌بندی نمود که این دسته‌بندی به شرح جدول شماره ۲ ارائه می‌گردد.

جدول ۲ - عوامل موثر بر ترویج فرهنگ ایثار و شهادت (شاه‌نوروزی، اسماعیلی، ۱۳۹۴، ص: ۹۴)

عوامل	مولفه‌ها
فرهنگی	اعتقادات و باورها
	قانون‌گرایی و ضابطه‌مندی
	برتری منافع جمعی بر منافع فردی
	پرهیز از سیاسی کاری
اقتصادی	صداقت و راستگویی
	تقویت ارزش‌ها و هنجارها
	عدالت اقتصادی
	امنیت شغلی
سیاسی	برتری دانایی بر دارایی
	وضعیت مناسب معیشتی
	رفاه اجتماعی
	اخلاق مداری
بین‌المللی	پرهیز از مناقشات سیاسی
	شایسته سالاری
	جهانی‌شدن
	ارتباطات و تعاملات جهانی
	گسترش رسانه‌های نوین ارتباطی و جهانی
	گسترش گردشگری و توریسم فرهنگی

روش تحقیق

برای دستیابی به اهداف پژوهش حاضر علاوه بر مرور آرا و نظریات و مستندات موضوع اثربخشی و شیوه‌های موجود ترویج فرهنگ ایثار و شهادت و بررسی تحقیقات انجام شده در مقالات علمی - پژوهشی از روش ترکیبی (کیفی و کمی) استفاده شد. جامعه پژوهش در بخش کیفی خبرگان بودند که تا حد اشباع ۳۲ نفر از طریق مصاحبه نیمه‌ساختار یافته اطلاعات جمع‌آوری و با استفاده از تجزیه و تحلیل

موضوعی دسته‌بندی گردید. در بخش دوم جامعه آماری کارشناسان و مجریان حوزه فرهنگ ایثار و شهادت در شهر اصفهان که حدود ۵۰۰ نفر برآورد شد؛ ۲۰۰ نفر به عنوان حجم نمونه به صورت هدفمند انتخاب و پرسشنامه توزیع گردید. ابزار جمع‌آوری پژوهش در بخش کیفی مصاحبه و در بخش کمی پرسشنامه محقق ساخته مبتنی بر مرحله کیفی بود. هم‌چنین با استفاده از نظرات نخبگان حوزه مدیریت و ترویج فرهنگ ایثار و شهادت به روش دلفی اثربخشی شیوه‌ها مورد ارزیابی قرار گرفته است. روایی و پایایی بخش کیفی پس از ارائه هر مرحله به نخبگان به اثبات رسید و در بخش کمی روایی با ارائه پرسشنامه تأیید اساتید و پایایی آن با استفاده از آلفای کرونباخ ۸۵٪ تأیید شد.

یافته‌های پژوهش

با انجام مطالعه میدانی، با مراجعه به کارشناسان حوزه فرهنگ ایثار و شهادت فعال در سازمان‌ها و موسسات فرهنگی و اشخاص علاقه‌مند که از روش‌ها و شیوه‌ها و ابزارهای مختلف جهت ترویج فرهنگ ایثار و شهادت و برخوردار از تجربه مناسب هستند، مراجعه شد. بر اساس مطالعه مذکور جامعه آماری کارشناسان حوزه فرهنگ ایثار و شهادت به تعداد برآورد شده ۵۰۰ نفر با حجم نمونه ۲۰۰ نفر بر اساس جدول مورگان نتایج ذیل در مورد آشنایی با شیوه‌های فرهنگ ایثار و شهادت بدست آمده است.

پس از طرح مفاهیم فرهنگ ایثار و شهادت و شیوه‌های ترویج آن و بیان مفهوم اثربخشی، عوامل و مولفه‌های اثربخشی بر اساس یافته‌های تحقیق روش‌ها و رویکردهای اثربخشی فرهنگ ایثار و شهادت طراحی شده است.

جدول ۳ - گویه‌های مربوط به آشنایی با شیوه‌های فرهنگ ایثار و شهادت (شاه نوروزی و اسماعیلی، ۱۳۹۴، ص: ۱۲۵)

ردیف	گویه‌ها	فراوانی	درصد شناخت
۱	برگزاری یادواره‌های شهدا	۱۳۶	۷۸/۲
۲	بازدید از مناطق جنگی (اردوهای راهیان نور)	۱۲۲	۷۰/۱
۳	نام‌گذاری اسامی شهدا بر اماکن و ابنیه‌ها	۱۱۶	۶۶/۷
۴	تولید و پخش سریال‌های تلویزیونی دفاع مقدس	۱۱۲	۶۴/۴
۵	ایجاد یادمان‌های شهدا در مناسبت‌ها و اماکن مختلف	۱۰۴	۶۱/۲
۶	برگزاری نمایشگاه دفاع مقدس	۹۶	۵۵/۸
۷	تولید و پخش مستندهای تلویزیونی دفاع مقدس	۹۲	۵۳/۵
۸	برگزاری جشنواره فیلم دفاع مقدس	۹۲	۵۲/۹
۹	چاپ و صایای شهدا	۹۲	۵۲/۹
۱۰	معرفی سرداران دوران دفاع مقدس	۸۸	۵۱/۸
۱۱	توجه به سینمای دفاع مقدس	۸۶	۵۰
۱۲	بیان سخنان و خاطرات دفاع مقدس توسط رهبران و مقامات ارشد انقلاب	۸۴	۵۰
۱۳	ساخت فیلم و سریال زندگی نامه شهدای دفاع مقدس	۷۶	۴۴/۲
۱۴	چاپ کتاب خاطرات رزمندگان دوران دفاع مقدس	۷۶	۴۳/۷
۱۵	تاکید به ورزش‌های جانبازان و ایثارگران	۷۴	۴۳
۱۶	ساخت نمادهای ایثار و شهادت	۷۲	۴۱/۴
۱۷	گسترش و ایجاد مدارس شاهد	۷۰	۴۰/۲
۱۸	احداث موزه‌های دفاع مقدس	۶۸	۳۹/۵
۱۹	تبلیغ و ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در فضای مجازی و سایر	۶۲	۳۶/۵
۲۰	انتشار روزنامه‌ها و نشریات تخصصی دفاع مقدس	۵۸	۳۴/۵
۲۱	سایت‌های فرهنگ ایثار و شهادت	۶۰	۳۴/۵
۲۲	برگزاری جشنواره موسیقی و سرودهای دفاع مقدس	۵۶	۳۲/۶
۲۳	برگزاری سخنرانی‌های تخصصی با حضور صاحب‌نظران در محافل و مراکز مختلف	۵۴	۳۱/۸
۲۴	درج حقایق و مستندات دفاع مقدس در کتب درسی مدارس	۵۲	۲۹/۹
۲۵	برگزاری شب خاطره دفاع مقدس	۵۲	۲۹/۹
۲۶	برگزاری آئین شعر دفاع مقدس	۵۰	۲۹/۴
۲۷	ایجاد کرسی تدریس درس دفاع مقدس در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی	۴۸	۲۸/۹
۲۸	برگزاری جشنواره تئاتر دفاع مقدس	۳۸	۲۲/۴
۲۹	احداث شهرک‌های دفاع مقدس	۳۰	۱۷/۲
۳۰	تولید بازی‌های رایانه‌ای دفاع مقدس	۲۸	۱۶/۳

عوامل و شاخصه‌های اثربخش در ترویج فرهنگ ایثار و شهادت

به منظور دریافت پاسخ به سوال فوق علاوه بر بهره‌گیری از مقالات علمی پژوهشی مرتبط با این تحقیق و مصاحبه عمیق با تیم نخبگان این پژوهش که

با انجام تحلیل یافته‌های آنان نتایج اولیه در جدول زیر درآمد با این حال با طراحی پرسشنامه محقق ساخته و توزیع آن بین جامعه آماری هدفمند نتایج کمی حاصله به شرح جدول ۴ ارائه می‌گردد.

جدول ۴ - امتیاز مولفه‌های مربوط به شاخصه‌های موثر در ترویج فرهنگ ایثار و شهادت (شاه‌نوروزی، اسماعیلی، ۱۳۹۴، ص: ۱۸۷)

ردیف	مولفه‌ها	فراوانی	درصد تاثیر	شاخص میانگین تاثیر
۱	کیفیت بخشی به آثار ترویجی فرهنگ ایثار و شهادت	۱۵۰	۸۹/۳	۴,۳
۲	مستندسازی و واقع‌گرایی در آثار	۱۵۰	۸۶/۲	۴,۲
۳	تولیدات فرهنگی ایثار برای کودکان و نوجوانان	۱۴۸	۸۶	۴,۳
۴	هنر و بهره‌مندی از ظرفیت‌های هنر	۱۴۶	۸۵/۹	۴,۳
۵	ایجاد تحول و نوآوری در شیوه‌های موجود	۱۴۶	۸۳/۹	۴,۳
۶	کاهش تعصب در بیان خاطرات دفاع مقدس	۱۴۴	۸۳/۷	۴,۱
۷	ارتقاء احساس وفاداری و تعهد به خاک و میهن	۱۴۰	۸۳/۳	۴,۳
۸	بهره‌گیری از رسانه‌های نوین اینترنت و لوح‌های فشرده	۱۴۰	۸۱/۴	۴,۲
۹	ارتباط بین ارزش‌های دفاع مقدس با مبانی دینی و مذهبی	۱۳۶	۸۰	۴,۰
۱۰	افزایش آگاهی از اخبار و اطلاعات و وقایع آشکار و نهان دوران دفاع مقدس	۱۳۶	۷۹/۱	۴,۱
۱۱	بیان نقش همه اقشار و اقلیت‌ها در دوران دفاع مقدس	۱۳۲	۷۷/۶	۴,۱
۱۲	تقدیر و تجلیل از نقش آفرینان در دوران دفاع مقدس	۱۳۴	۷۷	۴,۰
۱۳	افزایش ارتباط مداوم نخبگان فرهنگی ایثار با جامعه	۱۳۰	۷۶/۵	۴,۱
۱۴	کاهش موازی‌کاری فعالیت‌های فرهنگی در سازمان‌ها و نهادهای متولی	۱۲۴	۷۵/۶	۴,۰
۱۵	در دسترس بودن به خدمات فرهنگ ایثار	۱۲۶	۷۵	۴,۱
۱۶	آموزش مدیران و متولیان ترویج فرهنگ ایثار و شهادت	۱۳۰	۷۴/۷	۴,۰
۱۷	افزایش دانش و آگاهی جامعه نسبت به مسائل تاریخ کشور و جنگ‌های قبلی در مقایسه تطبیقی آن	۱۲۶	۷۴/۱	۴,۰
۱۸	افزایش قلمرو و ترویج فرهنگ ایثار و شهادت	۱۲۴	۷۲/۱	۴,۰
۱۹	امکان توسعه و ترویج نظرات، نظریه‌ها یافته‌های پژوهشی و نقدها در سطح جامعه	۱۲۲	۷۱/۸	۳,۹
۲۰	افزایش تولیدات تبلیغی فرهنگی ایثار و شهادت	۱۲۲	۷۰/۹	۴,۰
۲۱	بسترسازی پژوهش‌های تطبیقی برای گروه‌های متفاوت جامعه	۱۱۴	۶۷/۱	۳,۸
۲۲	بیان نقش کشورهای متخاصم با ایران در دوران دفاع مقدس	۱۱۰	۶۵/۵	۳,۷
۲۳	بیان احادیث و روایات دینی در مورد جهاد	۱۱۲	۶۴/۴	۳,۹
۲۴	استفاده از تجربیات سایر کشورها	۱۰۶	۶۰/۵	۳,۸
۲۵	ایجاد سازمان‌های فرهنگی جدید فعال در عرصه معرفی فرهنگ ایثار و شهادت	۱۰۰	۵۸/۸	۳,۶
۲۶	افزایش استفاده از کتابخانه تخصصی فرهنگ ایثار و شهادت	۱۰۰	۵۸/۱	۳,۷
۲۷	اسطوره‌پروری در دفاع مقدس	۹۲	۵۴/۱	۳,۶

آثار)، تولیدات فرهنگی ایثار برای کودکان و نوجوانان، (هنر و بهره‌مندی از ظرفیت‌های هنر، ایجاد تحول و نوآوری در شیوه‌های موجود)، کاهش تعصب در بیان خاطرات دفاع مقدس، (بهره‌گیری از رسانه‌های نوین اینترنت و لوح‌های فشرده، ارتقاء احساس وفاداری و

ده مورد از موثرترین مولفه‌ها و شاخصه‌های اثربخش ترویج فرهنگ ایثار و شهادت از نظر شرکت‌کنندگان در پژوهش با استناد به جدول فوق، به ترتیب عبارت بودند از: (کیفیت‌بخشی به آثار ترویجی فرهنگ ایثار و شهادت، مستندسازی و واقع‌گرایی در

د- عوامل محیطی و پیرامونی: در این بخش عواملی چون افزایش قلمرو ترویج، در دسترس قرار گرفتن خدمات ترویج فرهنگ ایثار و شهادت، بیان نقش کشورهای متخاصم و استفاده از تجربیات سایر کشورها را می‌توان برشمرد.

با توجه به یافته‌های پژوهش در جدول ۴ و سطوح تقسیم‌بندی شده، این عوامل در جدول ۵ همراه با درصد تاثیر و شاخص میانگین اثر ارائه می‌گردد.

بحث و نتیجه‌گیری

ترویج فرهنگ ایثار و شهادت به عنوان راهبردی تاثیرگذار برای اشاعه و گسترش باورها و اعتقادات نقش تعیین‌کننده در عرصه آینده فرهنگ و جامعه به سایر بخش‌ها و حفظ و تحکیم هویت و فرهنگ ملی بر عهده دارد. توسعه باورها و اعتقادات جامعه برای نیل به اهداف مطلوب و استقلال‌طلبانه است تا جایی که ملت‌ها و جوامع سوابق مبارزات استقلال‌طلبانه و آزادی‌خواهانه خود را به عنوان سند افتخار در تاریخ برجسته می‌سازند. سیاست‌گذاران برای ترویج و اشاعه این فرهنگ در ادوار مختلف درون‌نسلی و برون‌نسلی و دستیابی به این هدف، علاوه بر تدوین قوانین و تامین منابع نرم‌افزاری و سخت‌افزاری لازم، شیوه‌هایی را برای آن ترسیم نموده‌اند. مطالعات موجود بیانگر آنست که برخی اقدامات و شیوه‌های ترویج در مقایسه با سایر شیوه‌ها از اثربخشی و کارآمدی متفاوتی برخوردار است که بدون بهره‌گیری از نتایج علمی نمی‌توان به میزان اثربخشی شیوه‌ها پی برد. بدیهی است شیوه‌های ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه نیز که امروزه متداول و مرسوم است از این امر مستثنی نخواهد بود که غالباً بدون در نظر گرفتن عوامل و مولفه‌ها و محتوای کیفی انجام می‌پذیرد که این مهم صرف‌نظر از هزینه‌های مادی و معنوی، کارآمدی این فرهنگ را نیز خدشه‌دار می‌سازد.

تعهد به خاک و میهن، (افزایش آگاهی از اخبار و اطلاعات و وقایع آشکار و نهان دوران دفاع مقدس، ارتباط بین ارزش‌های دفاع مقدس با مبانی دینی و مذهبی)، تقدیر و تجلیل از نقش‌آفرینان در دوران دفاع مقدس، بیان نقش همه اقشار و اقلیت‌ها در دوران دفاع مقدس، (افزایش ارتباط مداوم نخبگان فرهنگی ایثار با جامعه، آموزش مدیران و متولیان ترویج فرهنگ ایثار و شهادت)، (در دسترس بودن به خدمات فرهنگ ایثار، افزایش دانش و آگاهی جامعه نسبت به مسائل تاریخ کشور و جنگ‌های قبلی و مقایسه تطبیقی آن) که می‌توان مجموع این عوامل را در چند بخش تفکیک نمود.

الف- عوامل دینی و مذهبی: عواملی چون بیان احادیث و روایات دینی، ارتباط بین ارزش‌های دفاع مقدس با مبانی دینی از جمله این عوامل به شمار می‌روند.

ب- عوامل فرهنگی: این عوامل که از جمله عوامل بسیار تاثیرگذار در اثربخشی شیوه‌ها محسوب می‌گردند به بهره‌گیری از هنر، خلاقیت، تحول و نوآوری، بهره‌گیری از رسانه‌های نوین ارتباطی، توسعه قلمرو ترویج فرهنگ ایثار و شهادت و بیان نقش ادیان و مذاهب دیگر، یافته‌های پژوهش و تحقیقاتی بهره‌گیری از کتابخانه‌های تخصصی و اسطوره‌پروری، افزایش تولیدات تبلیغی، آموزش مدیران و عوامل اجرایی طرح ترویج را می‌توان در این گروه حساس تعریف نمود.

ج- عوامل اجتماعی: در این گروه از عوامل که حساسیت قابل‌اعتنایی دارد می‌توان به واقع‌گرایی در ترویج فرهنگ ایثار و شهادت، پرهیز از بیان تعصب‌آمیز و غلو، ارتقا حس تعهد به وطن در جامعه، افزایش اطلاعات و آگاهی عمومی، ایجاد سازمان‌های جدید، کاهش موازی‌کاری در سازمان‌ها، بیان نقش سایر اقوام، توجه به نسل کودک و نوجوان اشاره نمود.

جدول ۵ - عوامل و مولفه‌های موثر بر ترویج فرهنگ ایثار و شهادت بر اساس یافته‌های پژوهشی (شاه‌نوروزی، اسماعیلی، ۱۳۹۴، ص: ۱۹۰)

عوامل	مولفه‌ها	درصد تاثیر	شاخص میانگین تاثیر
دینی و مذهبی	بیان احادیث و روایت دینی در مورد جهاد ارتباط بین ارزش‌های دفاع مقدس مبانی دینی و مذهبی	۷۲/۲	۳/۸
فرهنگی	بهره‌مندی از هنر و خلاقیت تحول و نوآوری در شیوه‌ها بهره‌گیری از رسانه‌های نوین کیفیت‌بخشی به آثار ترویجی فرهنگ ایثار و شهادت کاهش تعصب در بیان خاطرات افزایش آگاهی از اخبار و وقایع آشکار و نهان دوران دفاع مقدس تقدیر و تجلیل از نقش آفرینان در دوران دفاع مقدس آموزش مدیران و متولیان ترویج فرهنگ ایثار و شهادت توسعه و ترویج نظرات، نظریه‌ها یافته‌های پژوهشی و نقدها در سطح جامعه افزایش استفاده از کتابخانه تخصصی فرهنگ ایثار و شهادت افزایش دانش و آگاهی جامعه نسبت به مسائل تاریخ کشور و جنگ‌های قبلی و مقایسه تطبیقی آن افزایش تولیدات تبلیغی فرهنگی ایثار و شهادت مستند سازی و واقع‌گرایی در آثار ارتقاء احساس وفاداری و تعهد به خاک و میهن ایجاد سازمان‌های فرهنگی جدید فعال در عرصه معرفی فرهنگ ایثار و شهادت	۷۷/۵	۴/۰۷
اجتماعی	تولیدات فرهنگی ایثار برای کودکان و نوجوانان بیان نقش همه اقشار و اقلیت‌ها در دوران دفاع مقدس افزایش ارتباط مداوم نخبگان فرهنگی ایثار با جامعه کاهش موازی‌کاری فعالیت‌های فرهنگی در سازمان‌ها و نهادهای متولی اسطوره‌پروری در دفاع مقدس	۷۴/۵	۴/۰۲
محیطی و پیرامونی	در دسترس بودن خدمات فرهنگ ایثار افزایش قلمرو و ترویج فرهنگ ایثار و شهادت بیان نقش کشورهای متخاصم با ایران در دوران دفاع مقدس استفاده از تجربیات سایر کشورها	۶۸/۳	۳/۹

انواع هنرها و تحقیق و ارزیابی مستمر اثربخشی فعالیت‌های فرهنگی به منظور ارتقای بهره‌وری منابع و امکانات موجود" مورد تاکید قرار گیرد. شیوه‌های مرسوم ترویج فرهنگ ایثار و شهادت که امروزه مورد استفاده نهادها و سازمان‌های کارگزاری این فرهنگ می‌باشد، مسیری برای دستیابی به اهداف عالی طرح با توجه به سیاست‌های فرهنگی جمهوری اسلامی ایران که تحقق اهداف و طرح‌ها و روش‌های ترویج فرهنگ ایثار و شهادت به عنوان راهبردی برای حفظ و هویت و فرهنگ ملی تعریف شده و با استناد به ماده ۱۵۹ برنامه سوم توسعه جمهوری اسلامی ایران که "افزایش اثربخشی فعالیت‌های فرهنگی با بهره‌گیری از

ترویج فرهنگ ایثار و شهادت است. بی‌تردید بی‌توجهی به مولفه‌های اثربخش شیوه‌ها و راهبردهای طرح‌های موجود نه تنها عامل تقویت و ترویج نیست که گاهی ضد تبلیغ و ترویج است. اهمیت توجه به شیوه‌های مورد استفاده متناسب با اهداف، مخاطب، رویکردها و فرایند آن امری حیاتی و اجتناب‌ناپذیر است. اثربخش نمودن شیوه‌ها با شناخت عوامل و مولفه‌های تاثیرگذار برای دستیابی به همان اهداف از عواملی است تا متولیان و کارگزاران طرح‌های ترویج قبل از انجام و اقدامات عملی به این نکات مهم توجه نمایند؛ راز ماندگاری فرهنگ ایثار و شهادت در استفاده درست و منطقی و اثربخش از شیوه‌هاست.

نتایج یافته‌های پژوهش در جدول ۴ نشان می‌دهد علاوه بر هم‌راستا بودن یافته‌ها با تاکیدات شورای عالی انقلاب فرهنگی و با استناد به ماده ۵۹ و همچنین طرح ترویج و تحقیقات انجام گرفته هماهنگی و تطبیق وجود دارد. پژوهش قدم‌پور (۱۳۸۵) که یافته‌های آن تاکید به استفاده از هنر و خلاقیت‌های هنری، تاثیر و نقش آموزش آحاد جامعه دارد با بند ۳ و ۱۶ جدول ۴ تطابق دارد، همچنین با توجه به بند ۳ جدول ۴ و تحقیق رضانی (۱۳۸۶) که نتایج یافته‌های آن به نقش و گسترش خدمات فرهنگ ایثار و شهادت در نسل جوان و نوجوان تاکید دارد و پژوهش شیخی (۱۳۸۷) که به نقش تکریم ایثارگران و تقویت قوانین حمایتی و توجه خاص به قشر جوان اهمیت داده شده، هماهنگی دارد. تحقیق حمیدی (۱۳۸۷) که نتایج پژوهش آن به توسعه سایت‌های دفاع مقدس و حمایت مادی و معنوی از طریق قوانین و مقررات و تکریم از ایثارگران تاکید می‌کند با بند ۳ و ۱۲ هم‌راستا است. در پژوهش معنوی‌پور (۱۳۸۶) بهره‌گیری از جذابیت و خلاقیت‌های هنری را عامل موثر در ترویج دانسته که با بند چهار جدول ۴ هماهنگی دارد. در بند ۱۳ با توجه به تحقیق هاشمی (۱۳۷۹) که نتایج یافته‌های آن به

حضور و ارتباط با نخبگان ایثارگری و افزایش ارتباط جامعه با بازماندگان دفاع مقدس را موثر می‌داند هماهنگی وجود دارد، سعیدی و شاهرخی (۱۳۸۷) در تحقیق خود به الگوسازی و اسطوره‌پروری مردان دوران دفاع مقدس به عنوان عامل اثرگذار پرداخته‌اند که در نتایج پژوهش حاضر توجه به اسطوره‌پروری به عنوان مولفه اثرگذار مورد تاکید است. در تحقیق شمشخانی، یوسفی و یوسف صنیعی (۱۳۸۹) که در یافته‌های آن به نقش بهره‌گیری از روش‌های نوین و تحلیل در شیوه‌ها و بهره‌گیری از ظرافت‌های هنری و خلاقیت اشاره گردیده با یافته‌های تحقیق و بند ۳ هم‌راستا می‌باشد. همچنین با توجه به تحقیق لایرس و ملومن (۲۰۱۶) که به تاثیرگذاری بر کودکان تاکید می‌کند با بند سوم جدول و همچنین تحقیق دراوزسکی که اهمیت و نقش ثبت و ضبط خاطرات رزمندگان جنگی و اثرات آن بر آحاد جامعه تاکید می‌کند با بند ۲، ۶، ۱۰ و ۱۷ تحقیق هماهنگی نشان می‌دهد. نتایج جدول ۵ نشان می‌دهد که عوامل فرهنگی در مقایسه با سایر عوامل از جمله دینی، مذهبی، اجتماعی و پیرامونی و محیطی بیشترین درصد تاثیرگذاری را دارا بوده و مجموعه عوامل فرهنگی می‌تواند در باورپذیری و هم‌چنین تعمیق اندیشه‌های ایثار و شهادت نقش اصلی را ایفا نماید همان‌گونه که در بخش ادبیات تحقیق به آن تاکید شده است.

بی‌تردید ارتقا و افزایش اثربخشی شیوه‌های ترویج فرهنگ ایثار و شهادت بدون توجه به مولفه‌ها و عوامل موثر نمی‌تواند از کارآمدی قابل قبولی برخوردار باشد. بنابراین متولیان و کارگزاران ترویج فرهنگ ایثار و شهادت می‌توانند همان‌گونه که در یافته‌های این پژوهش نشان داد با استفاده از ظرفیت‌های آموزشی و بهره‌گیری از تمامی عوامل به افزایش این فرهنگ ماندگار کمک نمایند تا جامعه به سمت کمال خود هدایت شود.

انتشارات سروش.

پیشنهادها

با توجه به یافته‌های پژوهش پیشنهادهای ذیل مطرح می‌شود

۱- آثار تولید شده جهت ترویج و تحکیم فرهنگ ایثار و شهادت از کیفیت بالاتری برخوردار شود. دستیابی به استانداردها در زمینه تولیدات و شاخص‌های آثار تولیدی شرط لازم کیفیت‌بخشی است.

۲- پوشش و فراگیری اجتماعی آثار تولید شده گسترده‌تر شده و جوانان و نوجوانان و کودکان را هم شامل شود.

۳- استفاده از هنر و ظرفیت‌های هنری و عناصر زیبایی‌شناسانه در ترویج فرهنگ ایثار و شهادت.

۴- تقویت عناصر تعهد سرزمینی و وفاداری دینی در تولید برنامه‌های فرهنگی ایثار محور و شهادت محور.

۵- در نظر گرفتن جایگاه وسیع‌تر برای اقلیت‌های دینی و اقشار اجتماعی در تولیدات برنامه‌های ترویج فرهنگ ایثار و شهادت.

۶- توسعه برنامه‌های نکوداشت‌ها و تکریم‌های ایثارگران.

۷- تقویت بعد موردی برنامه‌ها در فعالیت‌های ترویج فرهنگ ایثار و شهادت.

۸- تشریح جامع و دقیق ابعاد فرهنگی و علمی دفاع مقدس.

۹- استفاده از تجارب دیگر کشورها و جوامع در زمینه ترویج فرهنگ ایثار و شهادت.

۱۰- توسعه تشکلهای و سازمان‌های مردم نهاد توسعه و ترویج فرهنگ ایثار و شهادت.

منابع

اقبال، زهرا، (۱۳۷۵). جنگ و شهادت، تهران:

انوری، حسن، (۱۳۸۱). فرهنگ بزرگ سخن، جلد اول، تهران: انتشارات سخن.

حمیدی، نفیسه، (۱۳۸۷). مطالعات فرهنگی، نظریه و عملکرد
دفت، ریچاردال، (۱۳۷۷). تئوری و طراحی سازمان.
مترجمان: علی پارسائیان، محمد اعرابی، چاپ اول. دفتر پژوهش‌های فرهنگی.

دهخدا، علی‌اکبر، (۱۳۷۷). لغت‌نامه. تهران: دانشگاه تهران.

رایبیز، ا، (۱۳۸۰). تئوری سازمان. ترجمه مهدی الوانی و حسن دانایی‌فرد، چاپ دوم، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.

رحیمی، محمود، احمد، (۱۳۸۹). مجموعه مقالات ترویج فرهنگ ایثار و شهادت

رضائیان، ع، (۱۳۸۶). مبانی سازمان و مدیریت: انتشارات سمت.

زارعی، خدیجه، (۱۳۸۲). اثربخشی آموزشی. مجله تدبیر، شماره ۱۶۶.

زینالی، الهام، (۱۳۹۴). بررسی و تحلیل تاثیر دفاع مقدس بر روی ادبیات کودک و نوجوان، پایان‌نامه

کارشناسی ارشد، دانشگاه محقق اردبیلی - دانشکده ادبیات و زبان‌های خارجی

سالمی میاندهی، شادی، (۱۳۹۲). تحلیل محتوی سینمای دفاع مقدس با توجه به فرهنگ ایثار و شهادت

پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشجویی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خلخال - پژوهشکده علوم اجتماعی.

سلطانی، ایرج، (۱۳۸۰). اثربخشی آموزش در سازمان‌های صنعتی و تولیدی، مجله تدبیر، شماره ۱۱۹.

شاه‌نوروزی، م، (۱۳۹۴). ارزیابی و اثربخشی شیوه‌های ترویج فرهنگ ایثار و شهادت و طراحی مدل

مطلوب. پایان‌نامه دکتری ویرایش نخست، دانشگاه آزاد

- اسلامی واحد اصفهان.
- شمخانی، اژدر، یوسفی، مجید، یوسف صنیعی، حسین، (۱۳۸۹). تبیین راهکارهای ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه، مجموعه مقالات همایش ملی ادب، ایثار، هنر شهادت، دانشگاه آزاد اسلامی اراک و بنیاد شهید وامور ایثارگران استان مرکزی.
- شورای عالی انقلاب فرهنگی، (۱۳۷۱). مجموعه مصوبات، تهران: دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی.
- شیخی، غفور، (۱۳۸۷). جوانان و ابعاد و مولفه‌های هویت ایرانی، همایش ملی جوانان و هویت ایرانی، جهاد دانشگاهی دانشگاه تهران، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، کتاب مجموعه مقالات همایش، ص ۱۴.
- فهیمی، محمدصادق، (۱۳۸۹). شاخص‌های فرهنگ ایثار و شهادت، مجموعه مقالات همایش ملی ایثار و شهادت.
- فیاض، ابراهیم، (۱۳۸۲). ارزش‌شناسی و فرهنگ عمومی، فصلنامه فرهنگ عمومی.
- قانون برنامه اول توسعه، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، (۱۳۶۸). سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی.
- قانون برنامه دوم توسعه، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، (۱۳۷۴). سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی.
- قانون برنامه سوم توسعه، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، (۱۳۷۵). سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی.
- قانون برنامه چهارم توسعه، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، (۱۳۸۴). سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی.
- قدم‌پور، عزت‌الله، (۱۳۸۵). تأثیر تعاملی روش‌های مختلف سنجش و سبک‌های یادگیری شناختی بر راهبردهای یادگیری خود تنظیمی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان پایه دوم متوسطه رشته علوم تجربی در درس زیست‌شناسی (رساله دکتری) دانشگاه علامه طباطبائی، تهران.
- مجموعه قوانین برنامه اول، دوم، سوم و چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، (۱۳۸۴). تهران: انتشارات جنگل.
- معدنی، سعید، (۱۳۷۸). مقدمه‌ای بر فرهنگ شهادت و شیوه‌های ترویج آن زیر نظر دکتر مسعود حاجی‌زاده میمندی، دفتر تحقیق و پژوهش اداره تحقیقات و مطالعات بنیاد شهید انقلاب اسلامی.
- معنوی‌پور، داود، (۱۳۸۶). بررسی اثربخشی و تاثیرگذاری تبلیغات انجام شده بر افکار، احساسات و رفتارهای اراد جامعه، مجموعه مقالات همایش ملی ایثار و شهادت، استان فارس دانشگاه شیراز و بنیاد شهید و امور ایثارگران فارس.
- هانتیگتون، س و لارسن هریسون، (۱۳۸۲). اهمیت فرهنگ، ترجمه انجمن توسعه، تهران: انتشارات امیر کبیر.
- Drozdowski, Danielle, (2015) Emotion, Space and Society, Volume 17, November 2015, Pages 30 - 36
- Featherston.M (2000). Globalization the Reader, London athlone press.
- Gedqes-Tom (1992). Cultural Development and Envirnanment- Pans unesco.
- Lubbers, Marcel, Meuleman, Roza,(2016), Social Role of Nationalism in Dutch Social Science Research, Volume 55, January 2016, Pages 111 – 121.
- Wallerstein, I. (1984). The politics of the world - economy: The states, the movements and the civilizations. Cambridge University Press.
- Quinn, R. E, Rhraugh, J. (1983). A spatial model of effectiveness criteria: Towards a competing values approach to organizational analysis. Management Science, 29 (4) , 363 - 377.
- Turner,B. S. (2000) Globalization and the postmodernization of culture" in J.Beyn and D.Dunkerley (eds.) globalization the reader.london athlone press.
- Winter, Caroline, (2015) Annals of Tourism Research, Volume 54, September 2015, Pages 16 - 29
- Williams - Williams, Raymond, (1976), key word, A Vocabulary of Culture and society, London Fontana

